

Nr 46

Utlåtande i anledning av motioner om mätstationer för kontinuerlig bevakning av luftföroreningar och förändringar i atmosfären.

I de likalydande vid 1970 års riksdag väckta motionerna I: 520 av herrar Skårman och Wirtén samt II: 608 av herr Tobé *m. fl.* har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att en utredning tillsätts med uppgift att undersöka möjligheterna att upprätta ett landsomfattande nät av mätstationer för kontinuerlig bevakning av luftföroreningar och förändringar i atmosfären.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från statens naturvårdsverk och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. Se bilaga till detta utlåtande.

Utskottet

Föreliggande motioner tar upp de skaderisker som är förknippade med de alltmera ökade luftföroreningarna. I motionerna påpekas att kontrollen av atmosfärens sammansättning och dess halt av hälsofarliga föroreningar i dag är bristfällig i vårt land. Enligt motionärernas mening bör en utredning tillsättas med uppgift att närmare undersöka möjligheten att upprätta ett nät av kontrollstationer i Sverige för kontinuerlig bevakning av föroreningar och förändringar i atmosfären, i lämpliga fall kopplade direkt till larmanordningar.

I de remissyttranden som avgetts över motionerna anförs att mätningar och luftundersökningar syftande till ett klarläggande av de i motionerna berörda problemen pågått under åtskillig tid och alltjämt bedrivs såväl internationellt som i vårt land. Sålunda har inom OECD med bl. a. svensk medverkan gjorts insatser för att skapa ett internationellt observationsnät av stationer för mätning av luftföroreningar, och f. n. behandlas ett skandinaviskt förslag om utökat samarbete bl. a. beträffande nederbördens försurning. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut framhåller i sitt yttrande att ett framgångsrikt studium av luftföroreningar och deras bekämpande blir möjligt endast om detta kombineras med meteorologiska mätningar och teoretiska studier avseende luftens spridning av luftföroreningar. Enligt vad utskottet erfarit bedrivs f. n. inom institutet studier i dessa frågor med stöd av medel från naturvårdsverket. Vad gäller den lokala situationen

i fråga om luftföroreningar anser naturvårdsverket att denna inte kan anses vara dåligt kartlagd i svenska tätorter. Några kontinuerligt registrerande mätstationer finns visserligen inte, men enligt naturvårdsverkets mening är luftföroreningssituationen heller inte sådan i våra tätorter att system av denna typ f. n. är motiverade.

Utskottet vill för sin del understryka angelägenheten av att alla ansträngningar görs för att motverka det allvarliga hot mot vår miljö som luftföroreningarna innebär och att såvitt möjligt de därav uppkommande skadeverkningarna begränsas. Självfallet utgör utbyggnaden av ett väl fungerande kontrollsystem ett mycket viktigt led i dessa strävanden. Som anförts i det föregående pågår också ett betydande arbete på förevarande område såväl i vårt land som i andra länder, och berörda svenska myndigheter följer som framgår av remissyttrandena utvecklingen med stor uppmärksamhet. Mot bakgrund härav och med tanke på det arbete som bl. a. med svensk medverkan sker inom OECD finner utskottet inte skäl påfordra någon sådan särskild utredning i ämnet som föreslås i nu behandlade motioner.

Utskottet hemställer således

att riksdagen lämnar motionerna I: 520 och II: 608 utan åtgärd.

Stockholm den 17 november 1970

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit

från första kammaren: herrar Mossberger (s), Hedström (s), Carl Eskilsson (m)*, Augustsson (s), Skagerlund (fp), Svenungsson (m)*, Manne Olsson (s), fru Margit Lundblad (s), herrar Åkesson (fp) och Nils Nilsson (cp);

från andra kammaren: herrar Hansson i Skegrie (cp), Arweson (s), Johansson i Västervik (s), Antby (fp), Eliasson i Moholm (m)*, Lundmark (s)*, Trana (s)*, fru Lindberg (s), herr Persson i Heden (cp) och fru Sundström (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Yttranden över motionerna I:520 och II:608

Naturvårdsverket (3.3.1970)

Med tanke på det arbete som pågår inom OECD — en rapport om behovet av luftföroreningsmätningar har nyligen utarbetats — i vilket Sverige deltar, samt mot bakgrund av i det följande anförda synpunkter finner naturvårdsverket inte anledning att företa någon särskild undersökning i enlighet med vad som anförts i motionerna.

I motionerna berörs luftföroreningsmätningar av tre slag:

1. Mätningar för att följa regionala och globala förändringar i atmosfärens sammansättning.

Dessa mätningar sker vanligen vid s.k. bakgrundsstationer, dvs. mätplatser som inte i större utsträckning påverkas av lokala föroreningskällor.

2. Mätningar för att kartlägga eller övervaka den lokala föroreningssituationen i tätorter.

Stora variationer i luftföroreningskoncentrationer förekommer dels som en följd av skillnader i meteorologiska förhållanden, dels beroende på variationer i utsläpp.

3. Mätningar för att kontrollera utsläpp från olika anläggningstyper.

I samband med driftsstörningar kan stora utsläpp förekomma från vissa industrier.

Mätningar av den typ som beskrivits i punkt 1 pågår sedan början av 1950-talet inom ramen för det atmosfärskemiska nätet. Detta har tillkommit på svenskt initiativ och har givit värdefulla informationer om större förändringar i atmosfärens sammansättning. Nederbördsmätningar kommer att fortsätta vid ett 10-tal stationer, för vilka statistik finns sedan 15 år tillbaka. Mätprogrammet kommer också inom kort att kompletteras med tre stationer av den typ som rekommenderats av WMO (World Meteorological Organization). En fortlöpande metodutveckling pågår vid en härför särskilt upprättad station på Råö utanför Göteborg och utbyte av erfarenheter om mätmetoder pågår med andra länder.

De regionala och globala förändringarna i atmosfärens sammansättning får anses vara väl bevakade i Sverige. Vad som närmast blir aktuellt är att med hjälp av satelliter utvidga mätningarna. För att realisera ett sådant projekt krävs emellertid internationellt samarbete.

Lokala luftundersökningar har i Sverige pågått sedan 10 år tillbaka. En sammanställning av resultaten från sot- och svaveldioxidmätningar ingår i statens naturvårdsverks publikationsserie (1969: 2). Vissa mätningar av partikulära föroreningar (huvudsakligen metalloxider) har redovisats och ytterligare mätningar planeras för att få fram underlag för immissionsgränser. Luftförorening från bilavgaser har kartlagts med hjälp av två mobila stationer inom ramen för det utvecklingsarbete på bilavgasområdet som pågår vid AB Atomenergi i Studsvik. Den lokala förekomsten av tung-

metaller studeras för närvarande i ett antal städer genom analys av blad-mossa enligt en metod som utarbetats vid Lunds universitet.

Några mätsystem bestående av stationer utrustade med kontinuerligt registrerande instrument, som i vissa fall är direktkopplade till datamaskiner, finns inte i Sverige. Sådana mätsystem som byggts upp framför allt i USA och Japan är motiverade av behovet av varningssystem. I svenska tätorter är luftföroreningssituationen inte sådan att system av denna typ är motiverade. Den ökande biltrafiken kan möjligen i en framtid skapa behov av varningssystem i våra största tätortsområden.

Den lokala föroreningssituationen med avseende på de vanligaste typerna av luftförorening kan inte anses vara dåligt kartlagd i svenska tätorter. Det är emellertid önskvärt att ett mera permanent och enhetligt system kommer till stånd i tätortsområdena runt Stockholm, Göteborg och Malmö. Naturvårdsverket kommer under våren att ta initiativ till ett arbete med målsättningen att få fram en spridningsmodell och ett mätsystem för dessa områden. Detta har förberetts sedan ett par år tillbaka genom de studier rörande spridningsklimat som utförts vid SMHI.

När det gäller emissionsmätningar föreligger ett stort behov av utökad verksamhet. Detta gäller särskilt mätningar med kontinuerligt registrerande instrument som möjliggör att driftsstörningar kan upptäckas och åtgärdas på ett tidigt stadium. I de riktlinjer för emissionsbegränsande åtgärder vid luftförorenande anläggningar som utarbetats inom naturvårdsverket anges den principiella uppläggnings och vilka utsläpp som i första hand bör bli föremål för övervakning. Behovet av mätningar av olika slag är således väl kartlagd. En utbyggnad av mätsystem m. m. är emellertid helt beroende av anslagstilldelningen härför.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (2.3.1970)

Institutet vitsordar behovet av bättre observationsnät för luftföroreningar men framhåller samtidigt det nödvändiga i att dessa mätningar sammanställs med meteorologiska mätningar och teoretiska studier avseende luftens spridning av föroreningar. Först på detta sätt kan ett framgångsrikt studium av luftföroreningar och deras bekämpande bli möjligt. Finansieringen och organisationen av denna för miljövärden viktiga insats bör enligt institutets mening utredas. Därutöver anför institutet.

Intresset för en koordinering av miljövarsarbetet är stadigt växande och en rad organisationer tar aktiv del i detta arbete. Även internationellt pågår ett intensivt planeringsarbete. Så har inom OECD med bl. a. svensk medverkan gjorts insatser för skapandet av ett internationellt observationsnät av stationer för mätning av luftföroreningar, och f. n. behandlas ett skandinaviskt förslag om utökad internationellt samarbete bl. a. beträffande nederbördens försurning. Den internationella meteorologiska världsorganisationen (WMO) har i sina olika kommissioner tagit upp dessa problem. Dess »Commission for Atmospheric Sciences» har en arbetsgrupp för luftföroreningar och atmosfärisk kemi och denna arbetsgrupp har rekommenderat inrättandet av ett nät av s. k. »background»-stationer. WMO:s exekutivkommitté har fastställt rekommendationen och dessa stationer skall upprättas för att ge information om den allmänna föroreningsnivån

i atmosfären och också ge en kontinuerlig mätning för att bestämma de långsiktiga förändringarna av atmosfärens kemiska sammansättning. Överförandet av ansvaret till WMO för inrättandet av ett observationsnät för luftföroreningsmätningar diskuteras också.

I Sverige har mätningar utförts under en längre tidsperiod bl. a. av det internationella meteorologiska institutet vid Stockholms universitet, under senare år med finansiellt stöd av statens naturvårdsverk. Det har i olika sammanhang ifrågasatts om inte det rutinemässiga insamlandet av observationsmaterial i detta sammanhang borde överföras till en statlig myndighet för vinnande av en större kontinuitet. I en utredning har föreslagits att denna myndighet bör vara institutet. Ännu har icke medel ställts till institutets förfogande för övertagandet av denna arbetsuppgift. Diskussioner i denna fråga pågår dock f. n. mellan bl. a. naturvårdsverket och institutet.

Mätningar av det slag som förutsätts i motionerna I: 520 och II: 608 är av större omfattning än de som hittills gjorts inom landet och måste underbyggas av en fast organisation för uppnående av kontinuitet och enhetlighet.

En mycket viktig faktor är de meteorologiska faktorernas inverkan på betingelserna för spridning av luftföroreningarna. Institutet har med bidrag från 1964 års naturresursutredning just slutfört en preliminär undersökning av det s. k. ventilationsklimatet bl. a. i Stockholm och har i dagarna till naturvårdsverket inlämnat en ansökan om medel för fortsatta studier i dessa mycket viktiga frågor. Avsikten är att framställa en matematisk modell av spridningsförloppet inom ett visst område. Med denna modell kan man sedan beräkna inverkan av existerande och nya föroreningskällor.

Institutet har under en längre tid samlat erfarenhet beträffande sambandet mellan föroreningar och meteorologiska variabler bl. a. genom en rad utredningar angående spridning av föroreningar från skorstenar.

Med utgångspunkt från ett fullgott nät av observationsstationer innefattande mätningar av såväl föroreningar som meteorologiska element kan man med hjälp av matematiska modeller beräkna fördelningen av luftföroreningarna inom exempelvis Stockholmsområdet. Med hjälp av kortfristiga meteorologiska prognoser är det också möjligt att göra uppskattningar av föroreningshalter under de närmast kommande timmarna. Arbeten av detta slag pågår i en del länder och institutet följer med uppmärksamhet denna utveckling.